

Atòbius in sardu: atòbiu de unu

“Is traditzionis de sa Sardigna intra folclori, literadura e circas sociològicas e antropològicas”

- Is animeddas, is animas, is panas, su prugadòriu o su motu motu

Bosàterus connosceis àterus nòminis po custa festa?

- A inantis de Halloween is Sardigna puru dd'oi fut sa festa de is mortus chi teniat unu nòmini differenti a segundu de sa bidda. Intra su noti de su 31 de lodàmini e si 1 de onniasantus si contàt chi is ànimas torresint a domu e po custu si lassàt calincuna cosa de papai. No in ònnia bidda sa diri fut sa pròpriu. Difatis in unus cantus de biddas is animas bessiant sa noti intra su 1 e su 2 onniasantu. De ònnia maneda sa cuncòrdia de sa domu fut prus o mancu sa pròpriu: candelas po alluxi sa bia e cosa de papai in sa mesa, ma non frochitas e gorteddus ca is animas arrannagadas ddus iant a essi pòtziu imperai po ingolli is bius.

Bosàterus ita scideis de custa festa?

- Sa làntia fut unu arrogu de tzapu incustu in s'ollu e serrau in s'otigu chi ddu fadiat abarrai a pillu de àcua fur s'ammentu de s'ànima de su mortu e si ndi fadit unu po ònni mortu de sa famìllia. Si imperant puru is stiàricas ca sa cosa de importu fut a ammentai s'ànima de su mortu cun sa pampixedda.

- Sa festa torrat a su manixu de is terras e a is traballus de is massajus. Sa terra, a cou de essi stètia alladaminada si pàsiat cun s'ierru chi arribat. Asuba parrit totu mortu, ma asuta est bia e est aspetendi su beranu po torrai a bivi. Po custu Halloween e is Animas cumentì a festa s'assimbillant.

- Sa crèsia tocàt is camapanas a mortu, s'addòpiu e is piciocheddus bessiant bistius de tzapus a domandai cosas po is animas: “seus benius po is ànimas” “mi ddus fait is dopiadoris”. Arribat s'ierru, sa terra si pasiat e sa cosa de papai est pagu, tanno tocat a allogai.

Ita si donaàt a is piciocheddus? E cali durcis si fadiant?

Castàngia, nuxi, figu sicada e su pani de sapa, is ossus de is mortus

- Su carraschiali, su carrasecare, su sagarepetza

Bosàterus connosceis àterus nòminis po custa festa?

- Su cranovali in Sardigna est cumentì a medas cosas diversu de su continenti. Difatis, in is festas de cranovali in Sardigna bessint a pillu unus cantus costumàntzias chi s'amentat de unu tempus scarèsciu. Imoi is festas prus famadas sunt cussas de Mamoiada, cun is mamutones e is issocadores e sa Sartiglia de Aristanis. Ma nci sunt àters festas chi portant tretus ancora

prus antigus cumenti a cussa de Lula (lurvulesu), innoi su Batilleddu portat apicau su chentu puzone, unu stògumu de boi prenu de sànguni e àcua chi ònnia tanti benit puntu po chi custu sànguini fatzat sa terra grassa.

Cali àteras festa de cranovali conosceis?

- Mamutones e issocadores. In custa festa, in custas biseras (caràtza, garota, màscara) s’agatant medas significaus. Su prus chi fait a timiri est su chi si contat Franciscu (Cicitu) Màsala in su lìburu “Il riso sardonico”. Franciscu Màsala fut poeta, scritori e sagista e studiosu de lèngua e cultura sarda. Presidenti de su Comitadu po sa limba, iat promòviu sa proposta de lei po su bilinguismu perfetu in Sardigna. De innoi iat a essi poi partida sa lei regionali 26/1997 po sa promotzioni e s’avaloramentu de sa cultura e de sa lèngua de sa Sardigna. Ma torrendi a is màscaras, segundu Màsala, s’orìgini de su cranovali de Mamoiada s’iat a depi agatai in unu rituali antigu meda, cussu de su “geronticidio” iat a essi sa morti, po manu de su fillu, de su babbu bèciu. Difstis, candu su babu fut tropu bèciu e non podiat prus agiudai sa famìllia tocàt a su fillu a liberai sa comunidadi de una persona chi fut feti unu pesu. E sigumenti po sa comunidadi fut una cosa bella, su fillu chi bociat su babbu depiat essi prexau e po cussu si strigàt in buca sa lua, ca dd’arretendiat is mùsculus de sa faci cumenti chi fessit arriendi. In Gàiro ddoi est unu dìciu “Ancu ti nci ghetint de sa Babbaieca”. Sa Babbaieca est unu mori chi acabat in unu scabiossu de innoi, Gianmichele Lisai si contat in su lìburu cosa sua “Luoghi fantasti della Sardegna e dove trovarli” chi cussu fessit pròpriu unu de is logus de innoi

is fillus nci scavuant is babbus. Segundu Massimo Pittau, Luoghi e toponimi della Sardegna, invècias cussu fut feti sa proprietadi de Babbai Eca. De ònnia maneda in is Mamutones podeus biri s'ierru e in is Isocadores su beranu chi tanno nci bogat s'ierru de mala maneda. Ma in is bistimentas de is issocadores podeus puru biri sa simbillàntzia cun is bistimentas spagnolas e in is mamutones genti cun sa faci niedda, mancai is arabus chi circànt de intrai in Sardigna.

- Su Cranovali de Aristanis invècias, Sa Sartiglia, est po su in prus de s'edadi de mesu, ma abarrant costumàntzias prus bècias. Is cavallieris sunt bistius parti de mascu e parti de fèmina e cun sa lància ndi arragollint unu steddu e sa pipia de maju est fata cun is prims frorixeddus chi s'oberrint a s'acabu de s'ierru, is violas.

- Po su chi pertocat su Batilleddu segundu Dolores Tuchi su fueddu benit de bathileios iat a essi arricu de lori. Si podit biri puru cumentì custa festa assimbillit a sa stòria de Mitra, divinidadadi chi torrat a su mancu a su 1200 a inanti de Cristus e chi, segundu is romanus, iat kannau unu malloru e cun su sànguni iat ingrassau sa terra.

Cali sunt is traditzionis de sa bidde de bosàteros?